

DENIS DE ROUGEMONT

A hágai kongresszus, avagy Európa hangja*

A legfelül hatalmas tetőzetet tartó faragott széles gerendákból, ékvonalakból és keresztgerendákból álló építészet látványára egy pillanatig azon tűnődtem, hogy a pajtásaimmal tizenkét évesen egyik gerendáról a másikra szokelltünk anélkül, hogy lenéztünk volna az alattunk tátongó mélységbe... Gyorsan elszédülök. Lefelé fordítom a tekintetemet a csupasz fehér falak mentén a címerek soráig, melyeken hármásával fekvő orosz-lánok láthatók. Lejjebb függő kárpitok. A fejem felett egy széles, négyszögletes, vörös és arany selyemmel bevont baldachin. Egy súlyos bíborszínű bársonyfüggöny redőinek támasztom

* Denis de ROUGEMONT: Le Congrès de la Haye ou la voix de l'Europe. In: Denis de ROUGEMONT: *L'Europe en jeu. Trois discours suivis de Documents de la Haye*. Éditions de la Baconnière, Neuchâtel, 1948. © Éditions de la Baconnière, Boundry (Suisse) 125–141.

Denis de Rougemont (1906–1985) svájci író, filozófus, egyetemi professzor. A personalista filozófia képviselője, miként Robert Aron és Alexandre Marc, melyet Gabriel Marcel és Emmanuel Mounier fejlesztettek ki. Védelmelte a személyi szabadságot a totalitárius rendszerekkel szemben, elutasította a nacionalizmust és maróan kritizálta a náciizmust. A háború meggyőzte arról, hogy egyedül egy világföderáció képes kivezetni a nemzeteket (államokat) a társadalomszervezés zsákutcájából. Az európai föderáció létrehozását a világföderációhoz vezető első lépésnek tekintette. Aktívan részt vett az Európai Föderalista Unió létrehozásában. A hágai kongresszus kulturális bizottságának az egyik jelentéstevője volt, s ő írta és olvasta fel az *Üzenet az Európaiakhoz* című deklarációt a kongresszus végén. Rougemont szervezte 1949-ben az első európai kulturális konferenciát, majd a következő évben részt vett az Európai Kulturális Centrum létrehozásában Genfben, melynek ő lett az első igazgatója. 1954-ben Schumannal és Brugmansszal létrehozta az Európai Kulturális Alapítványt.

a fejemet. Kik ezek az emberek körülöttem, akiknek az arcát kilivágja a vetítőlámpák fénycsóvája? A karszékek háttámlái mögül előbukkanó elbűvölő hátaik és tarkók két sora mögött ülök. A széles vörös tarkó Ramadier, a higgadt szőke tarkó van Zeeland, s a tarkónélküliség amott Paul Reynaud.² Fekete, le-simított hajú fej hajol oda egy női kalaphoz – igen, ez Juliana hercegnő.³ A fehér, duzzadt tarkó fekete frakk felett Winston Churchill. Tőlem jobbra és balra néhány barát arca, fiatal volt holland szocialista miniszter, fiatal volt angol konzervatív miniszter, Coudenhove mandulaszeme, Lord Layton⁴ voltaire-i mosolya, egy férfi feketében hosszú nyakláncot hord keresztben a mellén... Hol vagyok? Melyik korban? Álmodom? Mi történik?

Valaki egy mikrofon előtt beszél, s a tereméből hallom a hangot: „The task before us, at this congress, is not only to raise the voice of Europe as a united home... We must here and now resolve that a European Assembly shall be constituted...”⁵

² Paul Reynaud (1878–1966) francia jogász és politikus. A III. Köztársaság alatt többször tölt be miniszteri posztot, többek között Daladier kormányában pénzügyminiszter 1938-ban. 1940. március–június között miniszterelnök, megtagadja a németekkel a fegyverszünet aláírását, és lemond. Pétain marsall váltja fel. Menekülési kísérlete Franciaországból sikertelen, a Pétain-adminisztráció letartóztatja. 1942 és 1945 között fogságban van Németországban, majd Ausztriában. A háború és bebörtönzés után 1946-tól 1962-ig a francia nemzetgyűlés tagja, 1948-ban nemzetgazdasági és pénzügyminiszter, 1953–1954-ben a minisztertanács elnöke, 1952-től az Európai Szén- és Acélközösség közgyűlésének a tagja. Támogatja az Európai Egyesült Államok létrehozását. Részt vesz az V. Köztársaság alkotmányának a megfogalmazásában. 1962-ben lemond a De Gaulle-lal való nézeteltérése miatt.

³ Juliana hercegnő (Juliana Louise Emma Marie Wilhelmina, Hollandia hercegnője, Oranje-Nassau hercegnő, Mecklenburg hercegnője) Hollandia királynője 1948. szeptember 4-től 1980. április 30-ig. Mielőtt édesanyjától átvette a trónt, régens-hercegnő volt.

⁴ Walter Thomas Layton (1884–1966) brit közgazdász, liberális párti politikus, újságtulajdonos és szerkesztő. 1922-től 1938-ig az *Economist* szerkesztője, majd 1944–1963 között az *Economist Newspaper Ltd.* elnöke. Együttal 1930 és 1940 között a *News Chronicle* újság főszerkesztője, melyet a háború után is folytat 1960-ig a lap megszűntéig. A háború után az Európa Tanács parlamenti közgyűlésének az alelnöke.

⁵ „Az előttünk álló feladat ezen a kongresszuson nemcsak az, hogy felemljük Európa mint egy egyesült haza hangját... Itt és most határoznunk kell, hogy létrehozunk egy Európai gyűlést” (*A ford.*).

Igen, ez egy álom, mely valóra vált. S nekem húsz éve az álom.

A tágas Lovagteremben, mely egy nagyon régi Parlament gyűlésterme, előttünk és körülöttünk is ezer ember, ezer európai. Felismerek néhány arcot a tömegben, Anthony Eden⁶ bajuszát, Daladier⁷ homorú ábrázatát, az *Alice Csodaországban* bolond kalaposának az arcát (ez csak Bertrand Russel lehet), Prieto⁸ fényes koponyáját, William Rappard⁹ ősz fürtjeit, a vérbeli angolt: Charles Morgant,¹⁰ egy érseket, aki a Vatikánt képviseli, egy Lord Bishop¹¹-ot, aki Canterburyt képviseli, angol szocialista képviselőket, egy életvidám olasz anarchistát, keret nélküli szemüveget viselő német minisztereket... De miért tört ki ez a hatalmas taps? „Európa, mondta valaki a mikrofonba az imént, a nonkonformisták civilizációja!” Ránézek a szövegre, amit kaptam. „Európa az önmagával szüntelenül küzdő emberek hazája, az a hely, ahol a bizonyosságot csak a szüntelen felfedezése árán fogadják el igazsággként. Más kontinensek a hatékonyságukkal büszkélkednek, de az európai szellemi légkörben lesz az élet veszélyes, kalandos, csodálatos és tragikus – s ezáltal élni érdemes.” Brugmans barátom, holland munkáspárti beszél így tizenkét volt miniszterelnök, hatvan miniszter és volt miniszter, kétszáz európai parlamenti képviselő, valamint huszonöt országból érkezett hatszáz másik küldött előtt... Tény és való, a kongresszusunk kétszeresen is nonkonformista, gon-

⁶ Anthony Eden (1897–1977) konzervatív párti brit politikus; külügyminiszter három kormányban is (1935–1938, 1940–1945, 1951–1955), 1955 és 1957 között Nagy-Britannia miniszterelnöke.

⁷ Édouard Daladier (1884–1970) francia politikus, Franciaország miniszterelnöke 1933-ban, majd rövid ideig 1934-ben, s ezt követően a második világháború kezdetekor, 1939–1940-ben.

⁸ Indalecio Prieto Tuero (1883–1962) spanyol politikus, miniszter, a Spanyol Szocialista Munkáspárt elnöke 1935 és 1948 között.

⁹ William Emmanuel Rappard (1883–1958) közgazdász, jogász, professzor a Genfi Egyetemen; befolyásos diplomata a két világháború között; a Népszövetség Gyámügyi Tanácsában tevékenykedik, az ENSZ Nemzetközi Munkaügyi Szervezetében és az ENSZ-ben Svájcot képviseli.

¹⁰ Charles Morgan (1894–1958) brit író, vonzódott a francia kultúrához.

¹¹ Az anglikán egyház püspökeinek tradicionális megszólítása.

dolom magamban, hiszen egy közös alkotásért képes volt összehozni a konformistákat és a nonkonformistákat...

Az imént vonultunk át a termen, a menetet Churchill és neje vezette. Virág volt mindenütt, a palotaudvaron harsona szól. – Akár egy esküvő! – sügta a szomszédom.

Ki lép frigyre kivel? Talán Churchill a Labourrel?¹² Vagy az idős államférfiak az antifasiszta Ellenállás idején felnőtt nemzedékekkel? Vagy a tegnap győzői a tegnap legyőzötteivel? (Vannak közöttünk német, osztrák és olasz delegációk is.) Vagy a Nyugat a Kelettel? Nem: a jelen lévő mintegy harminc román, lengyel, cseh, magyar és jugoszláv sajnos még csupán „megfigyelő”.

Várjunk: még csak most veszi kezdetét a kongresszus. Egyedül a történelem fogja megfejteni e példátlan szertartás valódi értelmét.

*

A francia–svájci falum¹³ békéjében írok most. (A határ innen ezerkétszáz méter. Minden átkelés alkalmával felújítom magamban a kongresszus végső kötelezettségvállalását: „Egy egyesült Európát akarunk, amelynek egész területén biztosított az emberek, az eszmék és a javak szabad áramlása.”) Több száz cikket futottam át Hágáról az utóbbi két hétben. E gyűjtemény apropóján átolvastam a beszédeimet. Próbálok összevetni ezeket, és ideiglenes következtetést felvázolni, mielőtt elutazom.

A kongresszus folyamán történtek közül mindennél jobban meglepett a lelkes tapsvihár, mely Brugmans európai „nonkonformizmusra” vonatkozó mondatát¹⁴ üdvözölte. (A sajtóban kevés utalás van rá.) És ez nem a véletlen műve volt, hiszen amikor ugyanezen a megnyitó ülésen Paul Ramadier szükségesnek tartotta azt mondani: „Nem azért vagyunk itt, hogy föderalista

¹² Labour Party – a brit Munkáspárt

¹³ Saint-Aubin svájci falu Fribourg kantonban, a Rougemont család innen származik.

¹⁴ Utalás Brugmansnak a hágai kongresszus május 7-i a nyitó plenáris ülésén elmondott nagy beszédére, amelyben az európai civilizációt nonkonformista civilizációnak nevezte.

forradalmat csináljunk”, fagyos csend volt a válasz. Ezután kevésbé lepödtünk meg azon, hogy a gyűlés egyhangúlag fogadta el a föderalista téziseket, jöllehet, egyenként véve a küldötteket, a többségük bizonyára elismerte volna, hogy tökéletesen idegen számára az eredeti doktrína. E zárószavazások nem magyarázhatók kollektív áttéréssel. Tanúskodnak a résztvevők félig öntudatlan, félig átgondolt szándékáról, hogy csatlakozzanak az egyedül koherens és támadó bázist adó állásponthez: a föderalista állásponthez, amely Európa jelen állapotában történetesen „nonkonformista”.

Persze létezik – és ismerni vélem – a föderalizmusnak egy *ortodox* doktrínája. A védelmezői olykor aggódnak amiatt, hogy az általuk levont gyakorlati következtetéseket magukévá teszik olyan politikusok is, akik még nemzetekben, racionális egyesülésben vagy csak a „Két Nagy”¹⁵ egyike elleni védekezésben gondolkodnak. Egy hithű keresztény is igen kényelmetlenül érezné magát, ha a temploma egyszerre megtelne hitetlenek tömegével, akik vele mondják fel ugyanazt a szöveget: elgondolkozna azon, milyen félelem hajtja őket, milyen hatalmas közveszedelmet tettek közhírré... De óvakodjunk a kategóriák összemosásától. Ha a föderalizmus politika kíván lenni, és nem szekta vagy teológia (habár többek gondolkodását szövi át erős vallási kötődés), akkor olyanokkal is kénytelen együtt dolgozni, akik az övétől eltérő okok miatt csatlakoztak hozzá. A politika terén az igazi siker titka majdnem mindig a *nehéz* kompromisszum. Egy doktrína – legyen bár a jó vagy a legjobb – fölényes győzelme vagy rövid életű, vagy megágyaz egy totalitárius jövőnek.

Mi lesz Hága jövője? Milyen konkrét eredményeket értünk el? Én kettőt látok, mely jelentőségében felülmúlja az elfogadott határozatokat.

Az Európa-kongresszus célja volt, hogy sokkot váltson ki és felrázza a közvéleményt. Ezt nagy részben, sőt az érdemének megfelelően teljes mértékben beváltotta. Európa lelkiismeretének felébresztése volt az egyetlen eszköze a cselekvésre. Már amennyire sikerült neki, létrehozta az európai uniót az ENSZ-

¹⁵ A Szovjetunió és az Egyesült Államok.

ből hiányzó alapokra építve: ezek a társadalmi csoportok tudatos akarata és az egyének lelkesedése. Márpedig ez a lényeg, ha demokrácia van, mert minden más már ebből következik.

Az Európa-kongresszus lehetővé tette a valódi nehézségek alapos feltárását, ami az egyedüli eszköz az európai föderáció megvédésére a szkeptikusok, a reakciósok, a baloldal vagy a nagytőke fanatikussai, a becstelen nacionalisták vagy az utópista merengők szokásos ellenvetéseivel szemben. Jelentős eredmény magában az a tény, hogy a szenvedélyes vitákat egyhangú egyezség zárta le – a szakadás helyett, amely háromszor kísértett.¹⁶ Lehetséges, hogy a legkeményebb csatát az európai egységért megnyertük Hágában, még ha a leglátványosabb következtetéseket később, másutt is kell majd levonnunk belőle.

*

A teljes kontinentális sajtó „föderalista” kongresszusként emlegette az Európa-kongresszust. A föderalista csoportok valójában kisebbséget alkottak. Az „unionista” irányzat volt túlsúlyban az öt képviselő államférfiak száma és befolyása tekintetében is. Magáénak tudhatta a vezénylő állások többségét is. Mit kívánt? Nehéz világos választ adni úgy, hogy ne kövessünk el árulást ellene. „Európa országainak erősebb egységét” kívánta, a kongresszusi résztvevőknek általa küldött meghívó szerint. A kifejezés határozatlan és kevésbé meggyőző. Milyen természetű egységet? És minél erősebbet? Ez túl bőbeszédű vagy túl szűkszavú meghatározás. Nem szolgál munka vagy egyezség alapjául. Ugyan ki merné ellenezni általában véve a kicsivel több egységet? Ezzel szemben a federalisták olyan határozott

¹⁶ Heves vita bontakozott ki Jean Mathé, francia szocialista küldött felszólalása kapcsán, aki azt kifogásolta, hogy megváltoztatták a határozat bevezetőjének szövegét, és a munkások és a szakszervezetek nincsenek benne a szövegben, mintha nem lennének kompetensek Európa építésében. Tiltakozásul a szakszervezeti képviselők vele együtt elhagyták a termet. Végül Mathé elérte a célját, s a határozat szövegébe bekerült, hogy a munkások és az őket képviselő szervezetek szorosan kell hogy kapcsolódjanak az egyesült Európa gazdasági fejlődéséhez. A munkások kifejezést széles értelemben használták: gyári munkás, farmer és egyetemi dolgozók.

intézkedéseket, elsősorban intézményeket követeltek, amelyek előreláthatóan meghaladják az abszolút nemzeti szuverenitást, ám még nem érik el a megosztottsággal azonosan veszélyes totális „egységet”. Ezért a kongresszus előtt számítani lehetett arra, hogy Hágában az „unionisták” inkoherenciája csak a fék szerepét fogja játszani a koherens és célkitűzéseiben szilárd föderalizmussal szemben. Ez is történt. Egyhangúlag fogadták el a föderalista irányzat által védeltézisek többségét – amelyeket már a montreux-i kongresszus¹⁷ beszámolója is tartalmazott. Ami az unionista irányzat tevékenységét illeti, főként a szükséges óvatosságra és a várható akadályokra való szüntelen emlékeztetésben merült ki. Sikerült elsüllyesztenie a túl határozott fogalmakat – mint a föderáció – olyan általános fogadalmakba, melyek semmire sem köteleznek, de legalább még szabadon hagyják az utat. A hezitálások, zavarkeltések és a földalatti manőverek leple alatt a kongresszus apránként csatlakozott valamihez, aminek a nevét és a besorolását konokul elutasította, de ami attól még a föderalista program. Hágában elvileg elfogadták a Montreux által javasolt fontos intézményeket. Ezek: a *legfelsőbb bíróság*, melynek feladata a *személyi jogok alapokmányának* szentesítése; a nemzetek autonóm életérőit s nem csak a parlamentjeit képviselő *európai gyűlés*; egy közös *gazdasági szervezet*; egy *európai kulturális központ*.¹⁸ És a hágai határozatok majdnem szó szerint idézik a montreux-i kongresszuson lefektetett legtöbb alapelvet, úgymint: *a nemzeti szuverenitás egy részének átruházása a közös szervezetekre* (mely a legfontosabb elv), a föderális Európa beillesztése egy világföderációba, sürgős „kialakítása a perszonalista törekvé-

¹⁷ Az Európai Föderalista Unió 1947. augusztus 27–31. között Montreuxben tartotta első kongresszusát, amelyen az állami szuverenitás csökkentését célzó föderalista eszméket vitatták meg 16 ország képviselői. A kongresszus megerősítette a regionális föderalizmus alapelveit, egy európai föderális kormány létrehozására hívott fel, sürgette továbbá az Európát támogató aktív erők kongresszusának az összehívását.

¹⁸ Ellenben a gyűlés nem fogadta el az unionistáknak a Politikai Tanács tervezetére tett javaslatát.

sek és az új gazdasági szükségletek szintézisének”,¹⁹ s végül a szakszervezetek bevonása a gazdaság fejlesztésébe.

*

A federalisták sikere Hágában nem az egyik pártnak a másik felett aratott sikere. Az unionizmus ugyanis nem doktrína, hanem inkább a gondolkodás hatékony, föderalizmus felé tartó evolúciójának természetes szakasza. A küldöttek közül nagyon kevesen vallották magukat a téziseink ellenfelének. Néhányan tulajdonképpen csak a helyi közösségekből és a vállalatokból kiinduló „integrál föderalizmustól” tartottak, aminek a javaslata fel sem merülhetett Hágában. Így a kontinensről jövő küldöttek körében csak a kevesebb és a több, az óvatosság és az újító dinamizmus, egyfajta szívós szkepticizmus és a közvélemény, illetőleg a kormányok „felrázásának” szándéka feszült egymásnak. Semmi kétség, a sikeres befejezés iránti nyilvánvaló vágy, amelyet a tét súlyosságának általános felismerése szült, sokkal messzebb is vezetett volna a kongresszuson – ha nem lettek volna a britek.

Hága előtt sokan gondolták azt, hogy a fő összecsapás a Labour és a konzervatívok között fog lejátszódni. Csakhogy félreismerték az angolokat.

A kongresszust megosztó egyetlen súlyos konfliktus az unionisták és a federalisták közötti gyakori verbális összetűzések háttérében zajlott, némán, a közös frontba tömörülő szigetlakók és a kezdeményezőiket (taktikusan) szétszóró kontinenslakók között.

A szembenállás összefoglalható egyetlen szóváltásban, melyet a politikai bizottságban folyó vita során jegyeztem fel:

The Rt. Hon.²⁰ Harold Macmillan.²¹ Emlékezzen az Önök francia szólására: Siess lassan.

¹⁹ Ez a mondat a kongresszus gazdasági határozatában szerepel.

²⁰ Az angol parlamenti képviselőket a The Right Honourable (magyarul körülbelül: nagyméltóságú – szó szerint: mélyen tisztelt) jelzővel szólítják meg.

²¹ Harold Macmillan (1894–1986) brit konzervatív párti politikus, 1951 és 1957 között több kormányban miniszter, majd 1957-től 1963-ig Nagy-Britannia miniszterelnöke.

Monsieur Paul Reynaud: A fuldokoló számára érdekes jelmondat!

Mindkét nézőpont mellett a végtelenségig lehetne érvelni az általános elmélet szintjén. Még a gyakorlatban sem mondanak feltétlen ellent egymásnak. De az európai unió konkrét esetében a britek álláspontja kétértelmű. És ez a kétértelműség végzetes lehet abban a vészhelyzetben, melyben Európa van ma.

De a helyzet az, hogy a szigetlakók többsége nem vesz tudomást a vészhelyzetről. (Hágában az angol küldöttek újból elmondták: ha megszavazzuk ezt vagy azt, amit helyesnek tartunk, nem fognak bennünket támogatni *at home*,²² nálunk nem így látják a dolgokat...) Ennek a népnek a legnagyobb politikai erénye mindig is a lassúság, az elvi megoldásokkal szembeni gyanakvás s a határozatlan megfogalmazásokba és állásfoglalásokba vetett bizalom volt, mely kedvez a gyakorlatias kiegyezéseknek. De nem biztos, hogy ez a módszer ugyanúgy érvényes európai szinten. És be kell vallani, hogy ezen a szinten a szigetlakók eléggé újoncok. A tradicionális politikájuk annak *megakadályozása* volt, hogy Európa egy fenyegető nemzet oltalma alatt egyesüljön. Ez az elv helyes volt, de a belőle megőrzött reflexük nem hat a *teremtő* cselekvés irányában, amelyet a kongresszusnak el kellett indítania. Európa megalakulásához arra van szükség, hogy az angolok hajlandók legyenek európai keretben gondolkodni, nem a kontinenssel szemben és a La Manche-on keresztül, ami a 20. századi valóságban jelentéktelen földrajzi részlet.

A hágai kongresszus másnapján mindenhol hallottam bizonygatni:

– Ami bennünket, kontinenslakókat illet, számunkra a tét Európa. Az angolok számára viszont a birodalom az első, s Európa egyesülése megmentheti a birodalmat, feltéve, hogy nem túl ilyen vagy túl olyan, nem túl határozott, nem túl kontinentális...

²² otthon (*A ford.*)

Sok brit barátomnak fog ez a leírás keménynek vagy még igazságtalannak is tűnni. Nem tehetek róla: a kontinentális sajtó véleményét foglalja össze a hágai kongresszus másnapján. Ha az angolok megütköznek rajta, az ő feladatuk kijavítani.

Ah! Angol urak! Csodálom a lángelméteket: soha nem sűtitek el a fegyvert elsőnek.²³ De Hágában épp ezt várták el a népek mindnyájunktól.

*

Az imént említettem Paul Reynaud-t. Ismert, hogy egy ma divatos szóval „szenzációt” keltett a kongresszuson azzal a javaslatával, hogy hat hónapon belül válasszunk meg egyetemes választójog útján, egy képviselő egymillió lakos arányában, egy európai alkotmányozó gyűlést. Az indítvány kilenc szavazatot kapott.

Sok megjegyzés kívánkozik ide erről a kudarcról.

A Reynaud-terv ellen szavazók között egyeseknek jó oka volt rá, mások az ész helyét betöltő félelemre hallgattak, s végül egyeseket kifejezetten rossz okok vezettek.

Rossz okok: „Ez utópia vagy demagógia. Mindenesetre nincs még itt az ideje. A széles tömegek még nem állnak készen rá.” Pedig semmi sem sürgősebb egy európai parlamentnél. És a széles tömegek csak az európai választások napján fognak felkelni Európáért. S a tömegekre való hivatkozás nem demagóg, ha a cél a megmentésük, és nem a rászedésük. Ami pedig az utópiával kapcsolatos érvet illeti, nem érdemes szót vesztegetni rá. Mi célból jöttek Hágába azok, akik ezzel érveltek?

Az ész helyét betöltő félelmek: „Ha a terv megvalósul, a sérthetetlen nemzetállami szuverenitásnak végleg befellegzik. Elfogadjuk a korlátozását, de nem ilyen fokon... Fejest ugrunk az ismeretlenbe, egy kockázatos vállalkozásba... A népek nem fognak támogatni bennünket... A kormányok nyugtatnak, ez a tervezet pedig megrázkódtatás lesz számukra... Végül, hogyan

²³ Churchillt kivéve.

világosítsuk fel a közvéleményt (azaz készítsük elő a választásokat) a javasolt rövid időben?

Jó okok: „Ez a tisztán mennyiségi tervezet hátrányosan érinti a kis nemzeteket; nem veszi figyelembe a bizonyos országok alkotmányában rejlő akadályokat; s végül a föderáció helyett egy centralizált Európát hozna létre.”

És így jutott a közös elutasítás felett egyetértésre minden irányzat. Én az ellenszavazatok szerény győzelmét kívántam, nem ezt a fejvesztett menekülést az óvatosabb megoldás felé, főleg a föderalista barátaim részéről. Hiszen világosan ilyenfajta felhívást vártak Hágától, legalábbis a kontinensen. A Reynaud-terv nem volt hibátlan. De egy jobb tervvel kellett volna felcserélni, s nem eltávolítani, mint valami illetlenséget.

Amíg a britek az elgondolással szálltak szembe, a kongresszus többi résztvevője a határozott tervvel. A britek ugyanis egyáltalában nem szeretik „felrázni” a kormányokat. Még jóval a kongresszus előtt, a három bizottságban, ragaszkodtak ahhoz, hogy „adózzunk tisztelettel” az Ötöknek²⁴ vagy a Tizenhatoknak vagy az UNESCO-nak vagy még az ENSZ-nek. Ők ugyanis elégedettek a kormányukkal. A kontinenslakók többségének – eltekintve a kis országoktól – mások a tapasztalatai...

Ha Európa létrehozása a közeljövő feladata,²⁵ akkor a Reynaud-terv fog győzni, hiszen az európai gyűlés elvében mindenki egyetért. De felettébb furcsa, hogy senki sem gondolt a terv kiegészítésére az eltávolítása helyett.

Hogyan javítsuk ki a benne szereplő (véleményem szerint alapvető) hibát, a vak számfetisizmust? Úgy, hogy megteremtjük európai szinten Svájc és az Egyesült Államok rendszerét: a népek által kinevezett kamarával szemben állna egy államok által kinevezett kamara, s ezáltal a minőség föderalista elve jutna érvényre a mennyiséggel szemben. (Mivel a kis vagy nagy

²⁴ Az Ötök a brüsszeli szerződést aláíró öt tagállam: Franciaország, Egyesült Királyság, Belgium, Hollandia, Luxemburg. A nyugat-európai uniót létrehozó brüsszeli szerződést 1948. március 17-én írták alá.

²⁵ De egy képviselő helyett kettőt kellene választani egymillió lakos után, s módosításra szorulna több alkotmány is.

országok mindegyike azonos számú képviselőt küldene ebbe a kamarába.)

*

A véleménykülönbségekre, tétovázásokra, konfliktusokra fektetem a hangsúlyt: korántsem a kiélezésük szándékával, hanem ellenkezőleg, hogy akármilyen kis mértékben, segítsék perspektívákat adni a cselekvésünkhöz. A küzdelem Európáért bizonyítja, hogy Európa él: én az *egység a különbözőségben* elvért harcolok, s ezért az ellenfeleim a barátaim.

Nemegyszer lesz még alkalmunk lándzsát törni valamelyik társunkkal a keresés során, amelybe néhányan taláломra fogtunk bele: ezt követeli meg az Európa iránti szenvedély. De közös eszmét szolgálunk.

Nem akarunk sem jobboldali, sem baloldali, sem centrum-párti Európát, s végképp nem olyat, amelyikben nem léteznek pártok: egy föderalista Európát akarunk. Nem akarunk francia vagy brit Európát, hanem egy „svájciasodott” Európát, azaz nem azt kívánjuk, hogy ne legyenek benne nemzetek, hanem azt, hogy egyik nemzet se rendelkezzen hegemoniával.

Európa párbeszéd, örökös vita. Egyedül azoktól lehet a szó-lás és a hírverés szabadságát teljesen megtagadni, akik egyedül akarnak beszélni, ahogy a csalótól is elveszik a zsetonjait vagy az idegbajos embertől a borotváját. Európának kell a világban annak a helynek megmaradnia, ahol a hatalmak megférnek az ellenzékeikkel: ez az igazi politika kulcsproblémája, amelyet a megoldására képtelen diktatúrák fogtak és eltöröltek.

Mi lenne máskülönben a szabadság veszélyeivel – melyek nélkül szabadság sem létezik?

Klenjánszky Sarolta fordítása